

Ratko Cvetnić

een fragment uit de roman

Doezelen

Juni

(***)

Afgelopen maand was Deva bij de Meštrovićs thuis in verband met hun juridische perikelen. Voorzichtig informeerde hij toen of de oudjes in staat waren om ons bezoek te verdragen. Doorgaans gingen wij er heen om het klassenboek op te halen: ik, Hrvoje en Leda Bučar. Leda had mij een paar keer gebeld om het protocol door te nemen, eigenlijk meer om mij te bedreigen mocht ik ontsnappingsgedachten koesteren. Ik stemde in met tegenzin omdat ik gedeprimeerd raak van ontmoetingen waarvan ik weet dat ze de laatste zouden kunnen zijn. Het besef van sterfelijkheid kunnen wij niet als geheel vatten, het komt in stukjes. Toch vertrouwde ik op Leda's vaardigheid om, ondanks haar gewicht, als een libel over de oppervlakte van dingen te glijden. Ik wist genoeg over de ziekte en de lijdensweg van onze mentrix om op zijn minst de waardigheid te respecteren, waarmee zij het onderwerp tijdens onze voorgaande bezoeken vermeerde. Ik mocht die lange elegante vrouw graag. Ik geloof dat zij van mij hield voor zover haar ironische aard dat toeliet. Alleen al daarom was het mij niet om het even in welke staat ik haar aan zou treffen in dat appartement in Tomašićevastraat, dat ik dertien jaar geleden voor het eerst betrad als onderdeel van de klasdelegatie, met bloemen en beterschapswensen. Zij doceerde Latijn en Kroatisch. Toen de ziekte haar in de greep kreeg, nam haar echtgenoot het Latijn en haar mentorverplichtingen over. De professor deed een beetje pompeus, met een intensiteit die soms ten koste ging van de inhoud, zoals bij de fanfare. Hij ontbeerde de hardheid die nodig is om in een kooi vol onvolgroeide jongelingen te werken. Altijd als wij over hen spraken,

zagen we hen als een stel, een compact geheel, implicerend dat het teveel aan gezag waarover zij beschikte altijd zijn mogelijke tekortkomingen zou toedekken. Zelfs in de ongelukkige onderwijshervormingen zagen wij niet alleen een aanval op de lapidaire betekenis van onze *Scholae* maar ook meer dan dat: een offensief dat de Meštrovićs, als een volmaakte belichaming van onze traditie, dagelijks voor ons zouden weerstaan. Hij met zijn krullerige operetteomhalen en zij die deze allemaal kortwiekte met haar scherpe vermogen om de zaken precies terug te brengen tot hun juiste proporties.

Wij belden beneden aan. Het ‘Wie is daar?’ van de professor beantwoordde Leda met ‘Modrić & Bučar’, daarbij zijn plechtige toon imiterend. In de lift grinnikte zij. ‘*Modrić & Bučar*. Klinkt beter dan Deva’s *Interinvest*, vind je niet? Ik zoek nog een partner om een vertaalbureau mee op te starten. Mocht je een Modrić met bedrijfsruimte kennen, laat het mij dan weten.’

De oude man verwelkomde ons in zijn huisgewaad aan de voordeur van het appartement. Met de afgemeten tred van een butler leidde hij ons naar de salon vol tafellampen en zwaar gedrapeerde gordijnen die voor elk raam hingen. De mentrix ontving ons glimlachend, zittend in een fauteuil. ‘Dat ik niet opsta’, zei ze terwijl ze haar hand naar ons uitstak, ‘is niet vanwege een gebrek aan respect.’

Hij eiste van ons dat wij netjes uitgeschreven woordenlijsten, schone schriften en gekafte leerboeken meenamen naar school en dat wij geen raceauto’s tekenden op de kaften van onze schoolboeken. Hij bewaarde de klassenboeken van al zijn en al haar eindexamenklassen nadat de bewaartermijn in het Gymnasiumarchief was verstreken, zodat het uitlenen hiervan aan generaties ex-maturlanten een eigen ritueel werd, in het bijzonder sinds zij min of meer aan huis was gekluisterd. Op haar beurt eiste zij van ons niets anders dan kennis. Daarin bleef zij uniek tussen al mijn leraren. Zij had scherpe, uitgesproken gelaatstreken, die in haar jonge jaren waarschijnlijk de indruk van volle vrouwelijkheid hadden verstoord. Maar vandaag, in ziekte en ouderdom, zorgden zij voor een heldere afspiegeling van haar innerlijke kracht. Spreekt u mij niet tegen, zei dit gezicht, omdat de kansen dat u gelijk hebt minimaal zijn. Toen ik tegenover haar zat, viel me uiteraard op dat zij er allermist

gezond uitzag. En toch keken mij uit de diepte van de donkere huidtint dezelfde doordringende, ironische ogen aan waarvoor wij ooit onze blikken hadden afgewend alsof we dieven waren.

‘Accusatief of nominatief?’

‘...Accusatief.’

‘Vjekoslav, de leerling die gokt, heeft het altijd mis! Nominatief.’

En toen droogden de sappen op, daar was geen twijfel over. Overal om hen heen zetelde de naakte, dorre ouderdom. De vraag wie morgen hun boodschappen zou doen, zweefde boven het ongezellige tafereel als een zware antraciete kroonluchter. Slechte tekenen waren overal te zien: in de uitgedroogde bibliotheek, aan de als oleanderbladeren krullende en bladderende boekruggen, aan de ingezakte fauteuils, de vochtplekken op het behang... Het was duidelijk dat zij de praktische kant van het leven niet meer aankonden en daarom leek mij het enige passende gespreksonderwerp: hoe hiermee om te gaan? Maar dit ongewone stel was geen moment van zins om over zichzelf te praten. Zij waren geïnteresseerd in alles wat wij konden vertellen over mensen en zaken die zich buiten hun huidige bereik bevonden. Zodoende belandden Leda en ik ongemerkt, buiteland over elkaars woorden, in een reeks kleine, ietwat kwaadaardige improvisaties op thema's die tussen de regels in het klassenboek uitsprongen. En breder. Professor fronste van tijd tot tijd, maar de mentrix lachte als iemand die nog met volle teugen genoot van kleine sociale streken en die hun smerende en helende functie begreep. Totdat zij door het hoesten verzwakte. Deva vertelde dat zij sinds de winter tien kilo was afgevallen. Niet van het lachen, dat is zeker. Althans niet zo snel.

Wij konden de vraag over het voortbestaan van het Gymnasium niet vermijden, evenmin als ‘de pogingen om te redden wat er nog te redden valt’, zoals de professor redeneerde terwijl hij liet merken dat zijn gevierde toespraak, die hij bij de viering van het driehonderdzeventigjarige bestaan van het Gymnasium had gehouden, nog steeds actueel was. ‘De instituties zijn vooral nodig opdat het volk leert zich rationeel te gedragen. Begrijpt u? Wij hebben Grieks en Latijn niet geleerd om onze weg in de apotheek makkelijker te vinden. De Latijnse en Griekse taal zijn instituties die ons, zelfs al zijn het dode

talen, verdedigen tegen de immer levendig aanvallende barbaren. Zolang het Latijn niet in het parlement, de Sabor, terugkeert zullen wij, vrees ik, overgeleverd zijn aan de dictatuur van het gepeupel. En de staat is, mijn beste vrienden, de moeder van alle instituties.'

Zij wuifde mild met haar hand. 'Stanko, toe, breng de koffie en laat de kinderen op adem komen. Om te beginnen zou het voldoende zijn om het Kroatisch in Sabor te doen terugkeren. Vjeko, ik hoorde dat Hrvoje nog steeds werkloos is. Wat is er met hem aan de hand? Weet je wat mijn ouwe dan tegen mij zei? Kijk, dat is nou jouw veelbelovende leerling.'

Ze lachte, of eigenlijk probeerde ze te lachen. Met een handgebaar vroeg ze ons om te wachten totdat ze weer op adem was gekomen. 'Hij was zijn generatie in veel opzichten voor, weten jullie dat? Alleen is hij, anders dan jullie, nooit een straatschoffie geweest. Iets wat in de loop der tijd tot een ernstig gebrek uit kan groeien. Vjeko, wees zo lief om tegen hem te zeggen dat hij langs moet komen als hij uit dienst is. En jij, hoe gaat het met jou?'

Ik hoopte dat ze niet al te erg zou aandringen op het antwoord. Drie jaar geleden begon ik in een vergelijkbare situatie te stotteren, nu mompelde ik iets over een verlengde studentenstage. Ze onderbrak mij op dezelfde toon als toen ik mijn weg uit de accusatieven en nominatieven niet kende. 'Een rechtenstudie, laten we wel zijn, is niets meer dan een uitgebreide cursus. Je wordt er niet slimmer van, maar zij kan je helpen om een paar van die ongelukken, waar het leven uit bestaat, te omzeilen. Studeer toch zo snel mogelijk af, zeker als je die ideeën nog koestert over Filosofie.'

Wij bleven totdat het donker werd. Ik dronk de laatste borrel travarica tot de bodem leeg en probeerde me niet af te vragen of ik haar ooit nog zou zien. De professor begeleidde ons tot de lift, met een rechte rug en plechtig, gekleed in zijn afgeragde huisjas met sierknopen. Hij begroette ons vanaf boven in het open Art Deco trappenhuis terwijl wij met de lift afdaalden naar de benedenverdieping. Hij leek op een generaal van een leger dat was vernield door de motten.

(***)